

УДК 347.73:346.62

З.М. БУДЬКО, канд. юрид. наук, доц.,
Класичний приватний університет

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ В ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ

Ключові слова: податкове правопорушення, презумпція невинуватості, презумпція правомірності рішень платника податку, принцип офіційності, принцип формальної рівності сторін

Презумпція невинуватості, як правило, розглядається юридичною наукою, як галузевий принцип кримінального судочинства [1, 2]. Передусім це зумовлено його нормативним змістом. Так, згідно статті 62 Конституції України, особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватись на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням. Аналогічні норми закріплені в міжнародно-правових актах, зокрема, в ч.1 ст.11 Загальної декларації прав людини, ч.2 ст.6 Європейської конвенції про захист прав та основних свобод людини. Принцип невинуватості закріплено у ч.2 статті 15 Кримінально-процесуального кодексу.

Віднесення презумпції невинуватості до загально-правових або міжгалузевих принципів гостро дискутується в юридичній науці [3, с.157].

Не вирішеним залишається питання тлумачення змісту та визначення основних елементів презумпції невинуватості в публічних галузях права, зокрема в адміністративному та податковому праві, співвідношення озна-

ченого принципу з іншими суміжними презумпціями (презумпція добросовісності, презумпція правомірності рішень платника податків, принцип офіційності, тощо).

В теорії податкового права України відсутні спеціальні наукові дослідження системи принципів, що застосовуються в податково-деліктній сфері та місця в цій системі презумпції невинуватості. З цього, метою статті є дослідження презумпції невинуватості в сучасному податковому праві України та зарубіжних країн.

Можна погодитись з А.Я. Курбатовим, що побудувати систему норм права, не визначившись з принципами, на яких вона будується і функціонує, неможливо [4, с.19]. Правові презумпції, як різновид правових принципів, визнаються одним з спеціальних засобів юридичної техніки, що дозволяють підвищувати ефективність дії законодавства [5, с.71].

Правова презумпція (лат. *praesumptio* – припущення) – це прямо або побічно закріплене в законодавстві судження, що має імовірну природу, про наявність або відсутність нормативних або фактичних підстав для виникнення, зміни або припинення прав і обов'язків, що направлено на досягнення цілей правового регулювання [6, с.26].

Однак, правові презумпції можуть і не мати імовірнісної природи, ґрунтуватись на попередньому досвіді (практиці), а навпаки можуть суперечити йому [7, с.268]. На відміну від індуктивних (імовірних) презумпцій, такі презумпції називають ідеологічними, тобто такими що обумовлені виключно змістом правових принципів і рисами методу правового регулювання. Презумпція невинуватості є яскравим прикладом саме ідеологічної презумпції, адже завдання даної юридичної конструкції полягає не в тому, щоб відображати звичайний порядок речей у відповідних відносинах. Інакше ми дійшли би висновку, що встановлення даної презумпції обумовлено тим, що, як правило, саме невинні особи притягуються до відповідальності. Ця презумпція іншої природи, існування якої обумовлено ідеологічними факторами.

У зв'язку з цим вірно зазначив Д.М. Щєкин, що головною рисою правової презумпції є не її високий імовірнісний характер (логічна основа), а телеологічна основа, тобто цільове начало презумпції [6, с.17–18]. При правовому регулюванні цілком законодавця є захист того чи іншого соціального інтересу. Інтерес, по суті, є результатом взаємодії різних потреб. Відповідно різниця в потребах суб'єктів суспільних відносин визначає і різницю в їх інтересах. Суб'єкти податкових відносин є носіями різних майнових інтересів (приватних та публічних), узгодження яких можлива лише за умови вираженої фінансової (податкової) політики держави. Як правильно вказує професор М.П. Кучерявенко, право відображає в кінцевому підсумку не лише економічні відносини, а й інтереси, свідомість, світогляд і політику [8, с.5].

Саме з особливістю фінансової політики держави, на думку професора І.В. Рукавишнікова, безпосередньо пов'язана специфіка методу податкового права. Методи правового регулювання деліктних податкових правовідносин відрізняються від методів правового регулювання податкових відносин, що не мають спірного характеру [9, с.32–33]. Основна відмінність полягає в тому, що деліктний характер правовідносин призводить до спроби законодавця встановити процедуру вирішення спорів з врахуванням формальної рівності сторін спору. В той же час, враховуючи структуру деліктних податкових правовідносин, формальна рівність повинна бути встановлена між заздалегідь нерівними суб'єктами податкового права. Така нерівність полягає у різному змісті та об'ємі прав та обов'язків платників податків та податкових органів, що обумовлено цілями та завданнями податкового законодавства. Це є проявом елементів диспозитивного методу в податковому праві, і повинно полягати в першу чергу, в їх рівному процесуальному статусі.

Деліктні податкові правовідносини, згідно чинного законодавства України, реалізуються в двох правових процедурах, а саме адміністративною та судовою. Метою двох процедур

є гарантування справедливого і обґрунтованого вирішення податкового спору. Досягнення цієї мети забезпечується, зокрема, законодавчо закріпленими презумпціями та принципами.

Аналіз чинного податкового законодавства не дає чіткої відповіді щодо загальних засад притягнення особи до відповідальності за порушення податкового законодавства. Зокрема, невизначеним залишається питання закріплення презумпції винності чи невинуватості особи у вчиненні податкового правопорушення. Дослідження питання і формулювання теоретичних основ існування юридичної презумпції винності або невинуватості різних груп суб'єктів у податкових правовідносинах є одним з найголовніших завдань, в аспекті зміцнення податкової дисципліни в ринкових умовах господарювання, збільшення грошових надходжень до дохідної частини бюджетної системи України [10, с.217].

Податкове право, як і фінансове, не містить навіть приблизних методик доведення вини особи у порушенні податкового законодавства. В результаті вина з категорії предмету доказування перейшла у категорію юридичної презумпції.

Обґрунтованість дії презумпції невинуватості в податковому праві вже тривалий час гостро дискутується у науковому середовищі. Противники запровадження в податкове право презумпції невинуватості, зокрема вказують на механічне переміщення норм кримінального права в податкове. Це може призвести, на їх думку, до розвалу податкової системи, адже змінюючи систему взаємовідносин між платниками податків і податковим органом, необхідно мати відповідні бази і інфраструктуру, що дозволить адаптуватися до нових умов [3, с.157–158]. Крім цього, створюються правові перешкоди для реалізації повноважень податкового органу щодо притягнення платника податків до фінансово-правової відповідальності [11, с.121].

Прибічники презумпції невинуватості в податковому праві вказують на те, що національна доктрина законодавства у сфері регу-

лювання фінансової діяльності повинна базуватися на принципі римського права «без вини – немає відповідальності» [10, с.220].

Національне податкове законодавство не дає однозначної відповіді на питання дії презумпції невинуватості чи винності в податковому праві. Так, Податковий кодекс України, закріплюючи в статті 109 визначення податкового правопорушення, не визначає вину, як ознаку складу правопорушення. Податковий кодекс України взагалі не містить обставин, що виключають вину особи за вчинення податкового правопорушення та обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність особи, що вчинила податкове правопорушення.

З іншого боку, згідно пункт 56.4 статті 56 Податкового кодексу України визначено, що: «під час адміністративного оскарження *обов'язок доведення* того, що будь-яке нарахування, здійснене контролюючим органом, у випадках визначених цим Кодексом, або будь-яке інше рішення контролюючого органу є правомірним, покладається на контролюючий орган. *Обов'язок доведення* правомірності нарахування або прийняття будь-якого рішення контролюючим органом у судовому оскарженні встановлюється процесуальним законом». Згідно частини 2 статті 71 Кодексу адміністративного судочинства України вказано, що: «в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень *обов'язок щодо доказування* правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на суб'єкта владних повноважень, якщо він заперечує проти адміністративного позову». Тобто, законодавча процедура адміністративного і судового оскарження, *обов'язок доказування* правомірності рішень, дій чи бездіяльності, а відповідно факту податкового правопорушення та вини особи у його вчиненні, покладається на контролюючий орган, що є одним з проявів реалізації презумпції невинуватості платника податків.

Крім цього, Податковий кодекс України, закріплює презумпцію правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону

чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу (п.4.1.4 Кодексу).

В статті 53 Податкового кодексу України визначено єдину підставу звільнення особи від відповідальності, а саме, якщо платник діяв відповідно до індивідуальної письмової податкової консультації.

Податкове законодавство зарубіжних країн також неоднозначно підходить до вирішення означеної проблеми. Переважна більшість Європейських країн (Німеччина, Австрія, Франція, Греція, Італія, Польща, Чехія, Сербія, Естонська республіка) та країн англосаксонської правової системи (Англія, США) визнали існування об'єктивної концепції вини, за якої не потрібно встановлювати умисел чи необережність в діях порушника адміністративного (податкового) законодавства. Достатньою є лише констатація факту порушення положень закону особою, а наявність вини в цьому випадку презюмується [12, с.26, 30, 38, 55, 70, 74, 84, 87].

Є країни, які принципово відстоюють презумпцію невинуватості в адміністративному (податковому) законодавстві, наприклад, Російська Федерація, Литовська республіка, Латвійська республіка, Болгарія, Словенія, Португальська республіка, Королівство Іспанія [12, с.62, 94, 106, 112, 117].

Як було зазначено вище противники запровадження презумпції невинуватості вказують кілька аргументів. На наш погляд, обґрунтованим є їх посилення на неможливість притягнення до відповідальності платника податковим органом, адже згідно презумпції невинуватості це повноваження лише суду.

Так, згідно чинного податкового законодавства податковий орган, встановивши факт податкового правопорушення зобов'язаний прийняти податкове повідомлення-рішення.

До податкового повідомлення-рішення додається розрахунок податкового зобов'язання та штрафних (фінансових) санкцій.

Згідно Податкового кодексу України та Закону України «Про виконавче провадження», податкове повідомлення-рішення, не є виконавчим документом. Отже, для стягнення податкового боргу податковий орган має звернутись до адміністративного суду в загальному (позовному) або спрощеному порядку, передбаченому Кодексом адміністративного судочинства України.

Підставою для вчинення дій з примусового стягнення податкового боргу є постанова адміністративного суду, що набрала законної сили.

Отже, рішення податкового органу про притягнення до відповідальності платника податків є попереднім рішенням, по аналогії, як обвинувальний висновок в кримінальному процесі. Доцент І.С. Іванов у монографії критикує такий підхід, вказуючи, що податкові санкції призначає не суд, а податковий орган. Суд лише перевіряє законність рішення податкового органу про притягнення платника податків до відповідальності і в залежності від цього задовольняє чи не задовольняє позов. Таким чином, органом, що застосовує податкову відповідальність є податковий орган, а не суд, на відміну від кримінального процесу [11, с.120].

Не можемо погодитись з такою критикою з наступних підстав.

По-перше, прийняття рішення податковим органом за фактом вчинення особою податкового правопорушення є не правом, а обов'язком податкового органу. Розмір фінансової санкції, в переважній більшості, є абсолютно визначеним, а отже податковий орган лише кваліфікує діяння особи та фіксує в рішенні законодавчо визначені розміри фінансової санкції. Судовий контроль в податковому процесі, як і в кримінальному процесі, полягає в перевірці законності кваліфікації діяння, його доказового підтвердження і правильності розрахунку фінансової санкції. В зарубіжному законодавстві, наприклад Швеції, рі-

шення органу податкового контролю розглядається як попередня постанова про встановлення розміру податкових зобов'язань [13, с.185].

По-друге, на мій погляд, концептуальне вирішення даної суперечки лежить в площині, яка була запропонована в постанові Конституційного Суду РФ від 27.06.2000 р., згідно якої, при вирішенні таких питань слід виходити з змістовного, а не формального розуміння обвинувачення.

Ми підтримуємо позицію, згідно якої при вирішенні даного питання слід виходити не з виду правовідносин, на які здійснювалось посягання, а з характеру порушення [14, с.42].

Адміністративні (податкові) правопорушення з'явилися як самостійні види правопорушень на початку 20-х років двадцятого сторіччя, шляхом їх вичленення з злочинів. Метою такого виділення було бажання засвідчити зверхність соціалістичної держави і суспільства над капіталістичною формацією, зокрема, через фіксування зменшення злочинності і її практичне відмирання надалі, в комуністичну епоху. З метою формального додержання подібної ідеології найпоширеніші правопорушення були перенесені з кримінального до адміністративного права.

Іншим аргументом для переведення кримінально караних за своєю природою діянь до галузі адміністративного (податкового) права є можливість авторитарних держав боротися зі своїми опонентами в спрощеному порядку, використовуючи процедури накладання стягнень без ефективного контролю суду [12, с.133–134].

Водночас у європейських країнах такі діяння завжди були і залишаються частиною кримінального права. В Європейських державах набула широкого розповсюдження нова концепція «широкого кримінального права», до якого віднесено традиційне кримінальне право, що регулюється кримінальними законами, та адміністративне (податкове) деліктне право. Однією з головних ознак цієї концепції є поширення положень кримінальних законів на регулювання відносин щодо адміністрати-

вних порушень, а отже визнання їх різновидом кримінальних діянь.

Ця теорія знаходить своє підтвердження під час регулювання процедури застосування санкцій. У країнах з широким кримінальним правом на провадження із застосування адміністративних санкцій поширюються положення законів про кримінальну процедуру.

Враховуючи те, що податкові правопорушення, як і злочини, є різновидом правопорушень і відрізняються один від одного лише характером та ступенем суспільної шкідливості вчиненого діяння, вважаємо виправданим поширити застосування презумпції невинуватості і в податково-деліктних правовідносинах.

Ефективність здійснюваної державної податкової політики залежить, не тільки від політичної, економічної та соціальної ситуації, а в першу чергу, від врахування при її формуванні і здійсненні концептуальних основ права. Концептуальне бачення права та ідеологія правотворчості формується у вигляді принципів права. Іншими словами, як пише професор А.М. Колодій, принципи права – це такі правові явища, які безпосередньо пов'язують зміст права з його соціальними основами – тими закономірностями суспільного життя, на яких правова система побудована і які вона закріплює [16, с.21]. Публічно-правові спори, за загальним правилом, вирішуються адміністративними судами України в порядку, передбаченому Кодексом адміністративного судочинства України. Згідно пункту 7 частини 3 статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України, «у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, адміністративні суди перевіряють чи прийняті (вчинені) вони з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи несправедливій дискримінації».

Принцип рівності та недопущення несправедливої дискримінації детально був досліджений теоретиками права. Зокрема, професор С.П. Погребняк, цілком вірно вказує, що «суб'єкти повинні знаходитися в рівному становищі лише за рівних умов», для реалізації правової рівності надзвичайно важливим є

принцип недискримінації (nondiscrimination), що означає, зокрема, заборону однакового підходу до осіб, які знаходяться в різних ситуаціях [17, с.86]. Конституційний Суд України двічі (рішення від 07.07.2004 р. справа № 14-рп/2004 та від 20.06.2007 р. справа № 5-рп/2007) звертав увагу на те, що мета встановлення певних відмінностей (вимог) у правовому регулюванні повинна бути істотною (правомірною та суспільно необхідною), а самі відмінності (вимоги), що мають таку мету, повинні відповідати конституційним положенням, бути об'єктивно виправданими, обґрунтованими та справедливими (пропорційними). Забезпечення фактичної (реальної) рівності можливостей в теорії права називають позитивною дискримінацією (англ. – positive discrimination) або політики позитивних дій (англ. – affirmative action). Позитивна дискримінація дозволяє перейти від рівності в праві (як вимога юридичної недискримінації) до рівності через право (фактичної рівності).

Як було зазначено вище, особливістю публічно-правових відносин є відсутність рівних вихідних можливостей у їх учасників - особи протистоїть потужний адміністративний апарат публічних органів [18, с.73–74]. У зв'язку з цим, з метою забезпечення фактичної (реальної) рівності учасників таких відносин, законодавець зобов'язаний запровадити відповідні механізми позитивної дискримінації, які би забезпечували рівність можливостей учасників публічно-правових відносин. Одним з діючих правових механізмів є обмеження принципу змагальності в адміністративному судочинстві і покладання обов'язку доказування правомірності рішення, дії чи бездіяльності на відповідного суб'єкта владних повноважень (стаття 71 Кодексу адміністративного судочинства України, стаття 56 Податкового кодексу України). Саме тому, в теорії адміністративного процесуального права, наприклад професор О.В. Кузьменко виокремлює принцип презумпції правоти громадянина у відносинах з органами публічної влади, що реалізується в презумпції невинуватості обвинуваченого у вчиненні адміністративного проступку, пре-

зумпції справедливості вимог або претензій, висунутих громадянином до органів публічної влади, презумпції обґрунтованості правової позиції особи у її відносинах з органами публічної влади [19, с.53], принципу офіційності адміністративного судочинства.

Як було зазначено вище, презумпція невинуватості це ідеологічна презумпція, яка повністю визначається державною податковою політикою. В основу ідеологічного змісту права покладений певний спосіб взаємодії принципів і об'єднання їх в особливу конкретну систему, що відображає державну правову ідеологію [15, с.64]. Враховуючи складність, запутаність та нестабільність податкового законодавства, існуючи принципи правомірності рішень платників податків, принципу формальної рівності сторін та принципу офіційності судового розгляду податкових спорів, історичну обумовленість родо-видового співвідношення караних діянь (злочинів та адміністративних (податкових) правопорушень), притаманність фінансово-правовій відповідальності каральної функції, презумпція невинуватості має бути закріплена в податковому праві.

На підставі вищезазначеного, з метою реалізації принципу верховенства права, пропонуємо переглянути положення статті 62 Конституції України, поширивши дію презумпцію невинуватості крім злочинів, також і на інші правопорушення.

Презумпція невинуватості має бути віднесена до міжгалузевих процесуальних принципів кримінального та адміністративного судочинства.

З цією метою пропонуємо доповнити Кодекс адміністративного судочинства України та Кодекс України про адміністративні правопорушення наступною нормою: «особа вважається невинуватою у вчиненні правопорушення і не може бути піддана відповідальності, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено рішенням суду, що набрало законної сили». Така норма забезпечить реалізацію судового контролю, щодо рішень юрисдикційних органів, крім

випадків добровільного їх виконання правопорушником.

Презумпцію невинуватості платників податків та податкових агентів пропонуємо закріпити в Податковому кодексі України в наступній редакції: «особа вважається невинуватою у здійсненні податкового правопорушення доки її вину не буде доведено в передбаченому законом порядку і встановлено рішенням суду, що набуло законної сили. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні податкового правопорушення. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачиться на її користь».

ЛІТЕРАТУРА

1. Савицкий В. М. Презумпция невиновности / В. М. Савицкий. – М. : Издательство НОРМА, 1997. – 126 с.
2. Васильев Л. М. Презумпция невиновности обвиняемого в истории российского права / Л. М. Васильев. – Волгоград : Изд-во Волгоградск. ин-та экономики, социологии и права, 2003. – 248 с.
3. Кучеров И. И. Налоговый контроль и ответственность за нарушения законодательства о налогах и сборах / Кучеров И. И., Судаков О. Ю., Орешкин И. А. ; под ред. И. И. Кучерова. – М. : АО «Центр ЮрИнфоР», 2001. – 256 с.
4. Курбатов А. Я. Сочетание частных и публичных интересов при правовом регулировании предпринимательской деятельности / А. Я. Курбатов . М. : АО «Центр ЮрИнфоР», 2001. – 212 с.
5. Налоговые процедуры : учебное пособие / под ред. А. Н. Козырина. – М. : Норма, 2008. – 256 с.
6. Щекин Д. М. Юридические презумпции в налоговом праве: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.14 / Щекин Д. М. ; Российская академия наук. Ин-т государства и права. – М., 2001. – 200 с.
7. Винницкий Д. В. Российское налоговое право: проблемы теории и практики / Д. В. Винницкий. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. – 397 с.

8. Кучерявенко М. П. Податкові процедури: правова природа і класифікація : монографія / М. П. Кучерявенко. – К. : Алерта; КНТ ; ЦУЛ, 2009. – 460 с.

9. Белоусов А. В. Процедуры разрешения налоговых споров по законодательству США / Белоусов А. В. ; под ред. А. Н. Козырина. – М. : ИД «Юриспруденция», 2008. – 120 с.

10. Іванський А. Й. Фінансово-правова відповідальність: теоретичний аналіз : монографія / А. Й. Іванський. – О. : Юрид. л-ра, 2008. – 504 с.

11. Иванов И. С. Институт вины в налоговом праве: теория и практика / И. С. Иванов. – М. : Проспект, 2009. – 160 с.

12. Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. – К. : Книги для бізнесу, 2007. – 912 с.

13. Дмитренко Е. С. Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права у механізмі правового забезпечення фінансової безпе-

ки України : монографія / Е. С. Дмитренко. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 592 с.

14. Савсерис С. В. Категория «недобросовестность» в налоговом праве / Савсерис С. В. – М. : Статут, 2007. – 191 с.

15. Реуф В. М. От принципов права к государственной правовой идеологии (Теоретические аспекты формирования правового сознания общества) : монографія / Реуф В. М. – СПб. : Фонд «Университет», 2009. – 116 с.

16. Колодій А. М. Принципи права України : монографія / А. М. Колодій. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.

17. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : монографія / С. П. Погребняк. – Х. : Право. – 240 с.

18. Запольский С. В. Дискуссионные вопросы теории финансового права : монографія / С. В. Запольский. – М. : Эксмо, 2008. – 160 с.

19. Кузьменко О. В. Адміністративно-процесуальне право України : підручник / О. В. Кузьменко, Т. О. Гурій ; за ред. О. В. Кузьменко. – К. : Атіка, 2007. – 416 с.

Будько З. М. Презумпція невинуватості в податковому праві / З. М. Будько // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 142–148 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11bzvpp.pdf>

Досліджується сучасний стан законодавчого регулювання презумпції невинуватості в податковому праві, обґрунтовується положення про його суперечливість по цьому питанню. Аналізуються діючі концепції презумпції невинуватості та форми її закріплення в закордонному податковому законодавстві. З метою гарантування формальної рівності учасників податково-деліктних правовідносин пропонуються доповнення в діюче податкове законодавство по законодавчому закріпленню презумпції невинуватості.

Будько З.Н. Презумпция невинности в налоговом праве

Исследуется современное состояние законодательного регулирования презумпции невинности в налоговом праве, обосновывается положение о его противоречивости по этому вопросу. Анализируются существующие концепции презумпции невинности и формы ее закрепления в зарубежном налоговом законодательстве. С целью гарантирования формального равенства участников налогово-деликтных правоотношений предлагаются дополнения в действующее налоговое законодательство по законодательному закреплению презумпции невинности.

Bud'ko Z.M. The Presumption of Innocence in Tax Law

The current state of legislative regulation of the presumption of innocence in tax law is under study in the article, the proposition of its inconsistency on this issue is substantiated. Existing concepts of presumption of innocence and forms of their fixing in a foreign tax laws are investigated. In order to guarantee formal equality of participants of tort legal relations in tax sphere additions to the existing tax legislation for presumptions of innocence enactment are proposed.